

A VERS HELYE

Simon Bettina: *Rengeteg állat a vonatból*

Simon Bettina második kötete folytatása, bővítése és részben újraírása is a *Strand* című debütáló kötetének. Bár a *Rengeteg állat a vonatból*nak szintén központi eleme az anya távolléte, megjelennek benne szerelmi tematikájú versek is, a fő kérdésfelvetésévé pedig – az előbbi két kategóriával összefüggésben is – maga a költészet válik. Annak ellenére, hogy az új kötetben a *Strand*tól eltérően az anya nem megszólítottként, hanem egyes szám harmadik személyben jelenik meg, úgy tűnik, továbbra is ő határozza meg a versalany beszédpozícióját. Erről tanúskodnak a kötetnyitó *Vers* első sorai, amelyben a versbeszélő az anya kérdésére adott válaszként próbálja meghatározni a költészetet: „Megkérdezte tőlem, mi a vers. / A távolsági buszok menetrendjét / kutattam, mint varjak az aszfaltot. A vers, anyám, az, aminek nincsen / helye”. A kötet nyelv- és valóságfelfogásának lényegi vonása, hogy a szavak és a dolgok viszonyát nem rögzített megfeleltetésekben, hanem folyamatosan újrendeződő kapcsolathálóként mutatja meg.

A költészet, amelynek nincs jól meghatározható helye, emlékhordozóként, pillanatképként, nyelvi fragmentumként épül be a versbeszélő mindennapjaiba. Simon Bettinánál a vers úgy képzelhető el, mint amely dinamikus egységben létezik a szüretlen valósággal, és amelynek egyaránt részét képezi a lírai-filozofikus-emlékező attitűd, az irodalmi, művészeti, popkulturális utalások, a profán, az abszurd és az ironikus szemléletmód. A beszélő a verset valamilyen konvencionális, az irodalmi nyelv emelkedettségét, jól hangzóságát előtérbe állító elvárásrendszerhez képest eltérésként, hétköznapiabb megszólalásmódként képzei el: „Meg van nyitva egy ideje a *Cream Pie*, / Ralph Goings festménye 1979-ből. / Ezt is lehetne szebben mondani egy versben” (*Röviden a hiperrealizmusról*). A költészet ráadásul gyakran csak mint mellékes cselekvés jelenik meg, a versszerűséget mintha behatárolná vagy egyenesen kiszorítaná a hétköznapi teendők lejegyzése: „Eddig négy verset írtam neked, / ez az ötödik. Megyek a fodrászhoz, / addig szeretném megírni szépítés / nélkül” (*Az új frizura*). A mindennapi események egymás mellett léteznek, interakcióba lépnek a költészettel, emiatt bármi a vers tárgyává válhat: az írás és az anyától való búcsú ideje csakúgy, mint a wc keresése, a szépítkezés, az ételek vagy a vonatutak.

A kötet későbbi darabjai is visszautalnak a vers helyének bizonytalanságára: „Egymás mellé teszem a verseim, / és arra gondolok, hogy mindegyiknek / van helye” (*Kedvenc verseim*); „Mostanában mégsem / a költészet helye foglalkoztat, hanem például a csomagmegőrző / automaták a Keletinél” (*A vallomás a végén*). A hiteltelenítés, a líraiból a hétköznapi valóságba való váratlan átlépés a kötet utolsó versében is

Jelenkor Kiadó
Budapest, 2024
51 oldal, 2499 Ft

megjelenik, *Az üres hely* címével reflektál a kötetnyitó versben szereplő hiánydefinícióra. A versnek és a költészetnek a térrel való összekapcsolódása arra engedne következtetni, hogy a tér poétikai szinten is a jelentésképzés szervező elvévé válik, a kötet azonban nem a tér megalkotására, megalkotottságára, hanem a költői beszéd helyének, státuszának bizonytalanságára épít. A hiány központi szerepet foglal el a kötetben, amely nem valamely negatív jelzőként, hanem az emberek, tájak, tárgyak által hordozott lényegi tulajdonságként mutatkozik meg.

A versbeszélő külvilághoz való viszonyát Bárány Tibor találóan foglalta össze laudációjában a Hazai Attila-díj átadásakor: „milyen lehet a világ, ha számomra, a lírai én számára pontosan így adódik; és milyen lehetek én, a lírai én, ha a világ pontosan így adódik számomra. Mondjuk: nekem magától értetődő, hogy a szerelemről (és a szerelmi költészetéről) a lángosos jut az eszembe, mármint az, hogy éppen nyitva van-e »az illatos, fehér kocsi«, amikor rám tört a farkaséhség, pedig »[h]úsos ételeket szeretek enni / sok szafittal és puha krumplival« – és ha neked nem, kedves olvasó, akkor vajon mit tudtál meg rólam, a világról és saját magadról?”¹ Ez a megfigyelés nemcsak a *Rengeteg állat...* szerelmi költészetére lehet igaz – a tárgyak és a használóik, a szavak és az általuk jelölt valóságrészek közti kapcsolat elbizonytalanodása általános jegye a verseskötetnek.

A kötet egyik kulcverse, a *Rúzs a pszichológusomnál* meglepő könnyedsége (és némi szarkasztikus kitekintése) didaktikusság nélkül mutat rá a Simon Bettina költészetének nyelvi működésmódjára: „A pszichológusomnál felejtettem / a rúzsom. / Vajon megnézte, milyen formára / zsugorodott attól, / hogy a számhoz nyomtam?” Jellegzetes költői eljárás, hogy nem csupán tagadja a nyelv jelentésképző voltát, hanem valami olyat állít a figyelem középpontjába, amely látszólag semmilyen kapcsolatot nem mutat a *Rengeteg állat...* „mi a vers?” lényegi, kiinduló kérdésével, a költészethez, a nyelv működéséhez és a megszólalás lehetőségéhez fűződő reflexióval. Úgy tűnik, mintha a versek alanya mindig másról beszélne, mindig az éppen asszociált tárgyra helyezné át a fókuszot, és azon keresztül próbálná körülírni és megválaszolni a kiinduló kérdést – anélkül, hogy hinne a megismerésben vagy az ábrázolhatóságban. Ez első olvasatra mellébeszélésnek, a figyelem elkalandozásának tűnhet, ám tudatos költői megoldás. A több szálon futó, egymással harmonikusan megférő asszociációs láncok a vers végére nem feltétlenül térnek vissza a kiindulóponthoz, nem adnak kulcsot az asszociációk közötti kapcsolat felfejtéséhez. Ezek a képzettársítások önálló gondolatmenetként, emlékezés- vagy gondolatfolyamként is olvashatók, amelyek nem feszítik szét a szöveget, hanem a beszédmód következetessége miatt poétikailag egységesnek tekinthetők.

„Szeretem, ahogy / nem pontosak a versek, de azért jó volna / egyszer világos összefüggésben látni, / milyen szempontok alapján pontatlanok” – írja Simon *A csecsemőszíni macska* című versben. A versbeszélő megjegyzése a nyelvi pontatlanságra hívja fel a figyelmet, ám ezzel szemben nemcsak a Tóth Krisztina által írt fülszöveg, hanem a kötet recepciója is kiemeli a versek pontosságát.² A pontosság és pontatlanság kérdése Simon Bettina költészetfelfogásának egyik öndefiníciójában is megmutatkozik: „A költészetet gondolkodom, / nem értem, mikor működik, / de nem hiszem, hogy monológ kihallgatása, / ahogyan Bókay Antalnál olvastam, / hanem telefonbeszélgetés vonaton. Amikor nem egyedül vagyok, úgy csinálom, / hogy aki véletlenül hallgatja, ne értse a kényelmetlen részleteket, / de akivel telefonálok, igen” (*Rúzs a pszichológusomnál*). A telefonbeszélgetés metaforája rámutat a *Rengeteg állat...* verseinek társas jellegére, ugyanakkor a kötet nyelvi működésmódja nem csupán a privát beszélgetést kihallgató olvasó és a kihallgatott beszéd közti kommunikációs zavarok felől közelíthető meg, hanem a nyelv immanens működése felől is.

¹ Bárány Tibor: „Amikor egy költő a pszichológusánál felejt a rúzsát” – Simon Bettina Hazai Attila-díjához. *Litera*, 2025. április 30.

² Szűcs Anna Emília: Ki mondja meg, mi a vers? *Szépirodalmi Figyelő*, 2024/3, 131–135.

Annak ellenére, hogy a kötetről megjelent kritikákban, recenziókban gyakrabban fordul elő a fentebb idézett telefonbeszélgetés mint versmeghatározás, *A séta* című szöveg lezárásában váratlan hozzátoldásként, önfelmentésként, metapoétikus kitekintésként olvasható az a rész, amely szerint „Az írás nem forma, hanem a nyelv megbicsaklása”. A megbicsaklás mint nyelvbtlás pedig nem szükségszerűen egyszeri eseményként fogható fel, hanem ez a „hiba” a nyelv immanens tulajdonsága is lehet. Simon Bettina kifejezése szépen rezonál Paul de Man azon elméletével, amelyet Heidegger a nyelv beszél („Die Sprache spricht”) mondatának újraírásával fogalmazott meg. De Man kiegészíti és ezzel átértelmezi Heidegger mondatát: a „die Sprache verspricht (sich)” állítás olyan szójáték, amely szerint a nyelv nemcsak ígéri magát (verspricht sich), hanem magában foglalja a hibát, a nyelvbtlást (das Versprechen) is. Így nem válik egyértelműen meghatározhatóvá, hogy mi az, amit nyelvi normának nevezünk, és mi a hiba. A nyelv valódi mivolta az eltérés, a „más” felől válik megközelíthetővé. Ez a nézőpont nemcsak Simon Bettina új kötetének szövegalkotási módszerére jellemző, hanem tematikusan is a megjelenő félreértett szavakra, későn észrevett tárgyakra, félre-sikerült mondatokra vagy a hibát korrigáló tettekre. A *csipesz* című vers alapszituációja például a „csipsz” szó félreértéséből adódik: „Azt mondtad, otthon hagytad / a bankkártyád, ezért csak egy csipeszt vettél, meg üdítőt / [...] / Aztán amikor magamra húztam / a takarót, megzörrent az ágyban / a zsebkendő zacskója, és akkor rájöttem / csipszet vettél és üdítőt, nem is csipeszt”.

A szavak elcsúszó jelentése, a mindig másról beszélés meglepő szemantikai egybeeséseket hoz létre, amelyek szintén meghatározó szerepet játszanak a kötetben: „A verseket egymás mellé teszem, / órák telnek el így, meg kéne csinálni / a körmeimet, és befotózni a műkörmös verseim, / de nincs időm megvárni, hogy megszáradjon / a géllakk, és kivenni a könyvtárból, / amiben a műkörmös van, nehéz megtalálni / a polcon, olyan vékony, és azt mondják, / néhány óra kell egy hosszúhoz.” (*Kedvenc verseim*); „A fodrászt megkérem, ne vágjon / a hosszából. Tudom, nem lehetséges / mindent elmondani, ezért fogom / a lehető legrövidebbre” (*Az új frizúra*). Az azonos megnevezés miatt egy ponton összeolvad a konkrét, hétköznapi tárgy és a költészethez kapcsolódó asszociáció, és eldönthetetlenül áll az olvasó előtt, hogy miről is van éppen szó. A találatékony, visszafogott-humoros nyelvi játékok, a váratlan, egyáltalán abszurdnak tűnő képzettársítások nemcsak példát adnak a vers beszélőjének önreflexív költészetmeghatározására, hanem finoman ellenpontozzák is annak időnként elméleti jellegét. Ez a működés jelenik meg a több asszociatív szálát mozgásban tartó *Vers*, *A lekvár miatt* és a *Kedvenc verseim* szövegek esetében, amelyek egyértelműen a kötet legjobban sikerült darabjai.

Bizonyos esetekben a szerzői-beszélői szerep is összeolvadni látszik: a *Rengeteg állat...* nemcsak a *Strandra* utalva működtet transztextuális hálózatot, hanem a saját versei között is, amely azon túl, hogy tudatos szerkesztési eljárásról tanúskodik, a szerző és a beszélő közelítő-távolító dinamikájával érdekes beszédpozíciót nyit meg. Például a *Rengeteg állat...* kötetben olvasható *A lekvár miatt* című vers a *Strandban* megjelent *Rácsos* továbbgondolásaként is értelmezhető. A *Rácsos* allegorikusan olvasható úgy, mint amely egy női testhez kötődő traumatikus emléket idéz fel, *A lekvár miatt* pedig ennek a versnek az utóéletére, olvasói befogadására („Megrázta egy versem. Azt írja, / a vetélésről szól”) reflektál, amelyen keresztül a szerzői önértelmezés lehetőségét is vizsgálja. A beszélő itt az előző kötet szerzőjeként megmutatkozva a korábbi szöveg keletkezése mögötti intenciók és emlékek felidézésével utasítja vissza azt az olvasói interpretációt, amely fenntartás nélkül összemossa a szerzőt a *Rácsos* versbeszélőjével és a traumatikus tapasztalat elszenvédőjével: „Elképzelem, hogy valaki olvassa / a verset, és látja maga előtt elvetélni a költőnőt, / ahogy ül a nagymamám kanapéján, / és közben ömlik belőle a vér. / Nem értem, mi ebben a megrázó” (*A lekvár miatt*).

A kötet verseinek egymásra vonatkozó utalásai olyan visszakövethetetlen hivatkozás-rendszerbe rendeződnek, amelyeknél bár kínálja magát a versek fő-, mellék- vagy kísérő-szöveggént, valamint keletkezéstörténetként való olvasata, nem kapunk információt az egymáshoz viszonyított elő- és utóidejűségéről, nem lehet „sorba rendezni” őket. Ez a versek helyének kijelölési kísérleténél is megjelenik. A kötet vége felé található *Kedvenc verseim* zárlatában szerepel, hogy „körvonalazódik / bennem egy új vers, aminek / *Anyá és George Clooney* a címe”; a kötet egy korábbi pontján pedig fellelhető ezzel a címmel egy vers. De nem csak ez az egyetlen példa, amely a szerzői és beszélői szerepek dinamikáját feszegeti. A már sokszor említett *Rúzs a pszichológusomnál* „Írtam egy verset a *Nihilről*, / egyébként semmi” kezdősora a kötet későbbi, Karinthy Frigyes *Nihiljének* beszédszituációjába behelyezkedő darabját vetíti előre (*A vallomás a végén*). Persze korántsem egyértelmű az, hogy a szövegek által kijelölt címek megfeleltethetők a kötetben megjelent azonos című versekkel: az értelmezés nyitottságában is megmutatkozik a szövegalkotás-rende-zés komplexitása.

A versek helyének meghatározatlansága és a motivikus összefonódások, előre- és visszautalások miatt nem rendeződik ciklusokba a kötet. A kötet tematikájából adódóan a ciklusokba rendezés a szövegek helyének kijelölésével a lezárt értelmezés és a jelentések szűkülő lehetőségének képzetét vonná maga után, azonban a szövegek a folytonos-ságot és a folytathatóságot helyezik a középpontba. Így bár a *Rengeteg állat...* önálló egészként is megállja a helyét a kiforrott hangjával és következetes stílusával, Simon Bettina kötetei egymás felől olvasva bontják ki igazán azt a költői világot, amely egy lehetséges következő kötet irányába is nyitva marad.

TÁMOGASSA

A JELENKOR FOLYÓIRATOT,

a kortárs magyar irodalom
meghatározó műhelyét!

Lapunk 1958 óta inspirálja és közli
a mindenkori kortárs magyar irodalmat.

Mások mellett Weöres Sándor, Mészöly Miklós, Csorba Győző,
Bertók László, Esterházy Péter, Nádas Péter, továbbá számos
fiatalabb hazai szerző írásainak adott otthont, miközben olvasók
generációit segítette az irodalmi tájékozódásban.

Folyóiratunk fennmaradásához szükség van az ön támogatására!
Ne hagyja, hogy a modern magyar irodalmi kultúra
egyik leghosszabb és legszebb története véget érjen!

**Lapunkat december 31-ig még a 2025-ös áron lehet
előfizetni a következő évre is.**

JELENKOR ALAPÍTVÁNY

7621 PÉCS, SZÉCHENYI TÉR 7-8.

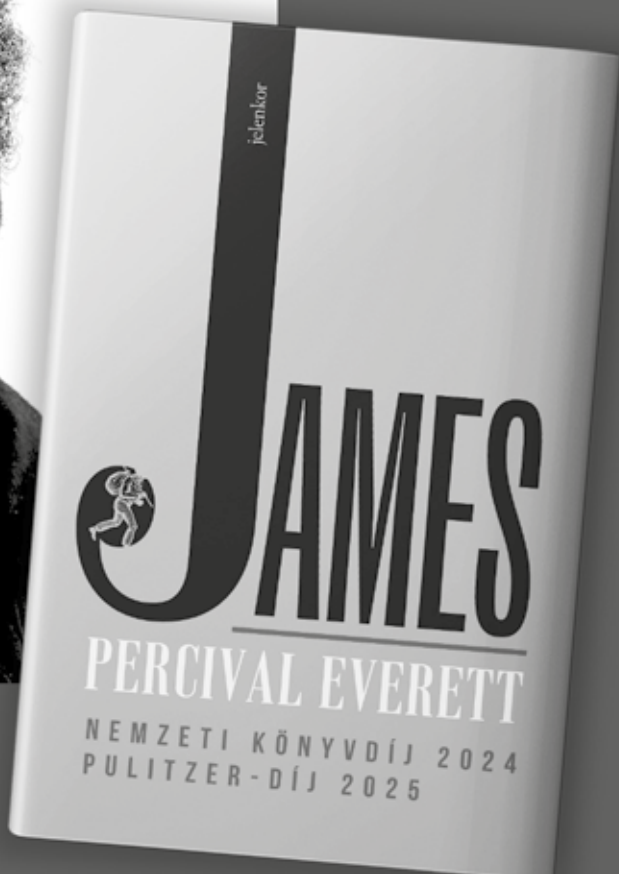
SZÁMLASZÁM:

50800111-11164573

FALCSIK MARI

fordításában

MEGJELENT!

„JAMES A NEVEM. AZÉRT JÖTTEM, HOGY VISSZASZEREZZEM A CSALÁDOMAT. VELEM JÖHETTEK, HOGY MEGPRÓBÁLJUK MEGTALÁLNI A SZABADSÁGOT, DE MARADHATOK IS. MEGHALHATOK VELEM, MÍG KERESSÜK A SZABADSÁGOT, DE MARADHATOK IS, ÉS ABBA UGYANÚGY BELEHALTOK. A NEVEM JAMES.”

jelenkor

jelenkorkiado

jelenkor

booklove.hu/jelenkor

Teljes körű nyomdai, reklámpari tervezés és kivitelezés

ÖN MEGÁLMODJA, MI KINYOMTATJUK!

www.nyomdaiotletek.hu

20
25

BERTÓK
LÁSZLÓ
KÖLTÉSZETI
DÍJ *ÁTADÓEST*

SZIJJ *NAGYDÍJ*
FERENC

FEHÉR *KISDÍJ*
RENÁTÓ

KÖZREMŰKÖDIK:

MÁTÉ GÁBOR
BALOGH MÁTÉ
HORVÁTH MÁRTON LEVENTE
ZARÁNDY ÁKOS
PANNON FILHARMONIKUSOK
OBERON TÁRSULAT

2025.
12.05.

PÉCS
KODÁLY KÖZPONT

 Bertók
Projekt

JELENKOR

 PANNON
FILHARMONIKUSOK

Webstar

ZSOLNAY
KULTURÁLIS
NEGYES
PÉCS

Legszébb ajándék a közös élmény!

Kiállítások, koncertek, Zsolnay
termékek, szállás a Zsolnay Vendégházban

Ajándékozzon szeretteinek Zsolnay
Örökségkezelő NKft. ajándékutalványt!

Ajándékutalvány
2500 Ft

Ajándékutalvány
1000 Ft

Ajándékutalvány
5000 Ft

Már online is
vásárolható!

